

Kujataa – Ukiuni tuusintilinni Issittumi naasorissaasoqarneq

Attaveqarfissat

Kommuneq Kujalleq:
Birger Kristoffersen,
E-mail: biks@kujalleq.gl
tlf: _645414

Namminersorlutik Oqartussat:
Anja Jochimsen,
E-mail: anjo@nanoq.gl
ff: 345741

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu:
Inge Bisgaard,
E-mail: inge@natmus.gl
tlf.: 382230

Paasissutissanik suliarinnittoq:

Inge Bisgaard
Nunatta Katerugaasivia Allagaateqarfialu
Postbox 145
3900 Nuuk

Siunertaq

Projektip siunertaa tassaavoq Kujataa UNESCO-p nunarsuarmi eriagisassatut toqqartuiffianut ilanngunnissamut piareersarneq, kulturikkut kingornussatut attaveqartuusutut inissisimasusaaq.

Nakkutilliisuutitat suliffeqarfiit allallu

Anja Jochimsen

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu

Naalakkersuisoqarfik

(Nakkutilliisuutitat siulittaasuut)

Bolette Lehn Pedersen

(Naalagaaffeqatigiinnermi nunarsuarmi eriagisassanik qinnuteqaatinik akisussaasoq)

Nivi Olsen

Ilinniartitaanermut, Kultureqarnermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu

Naalakkersuisoqarfik (medlem af Naalakkersuisut)

Jørgen Wæver Johansen

Kommune Kujalleq

(borgmester)

Inge Bisgaard,

Nunatta Katersugaasivia Allagaateqarfialu

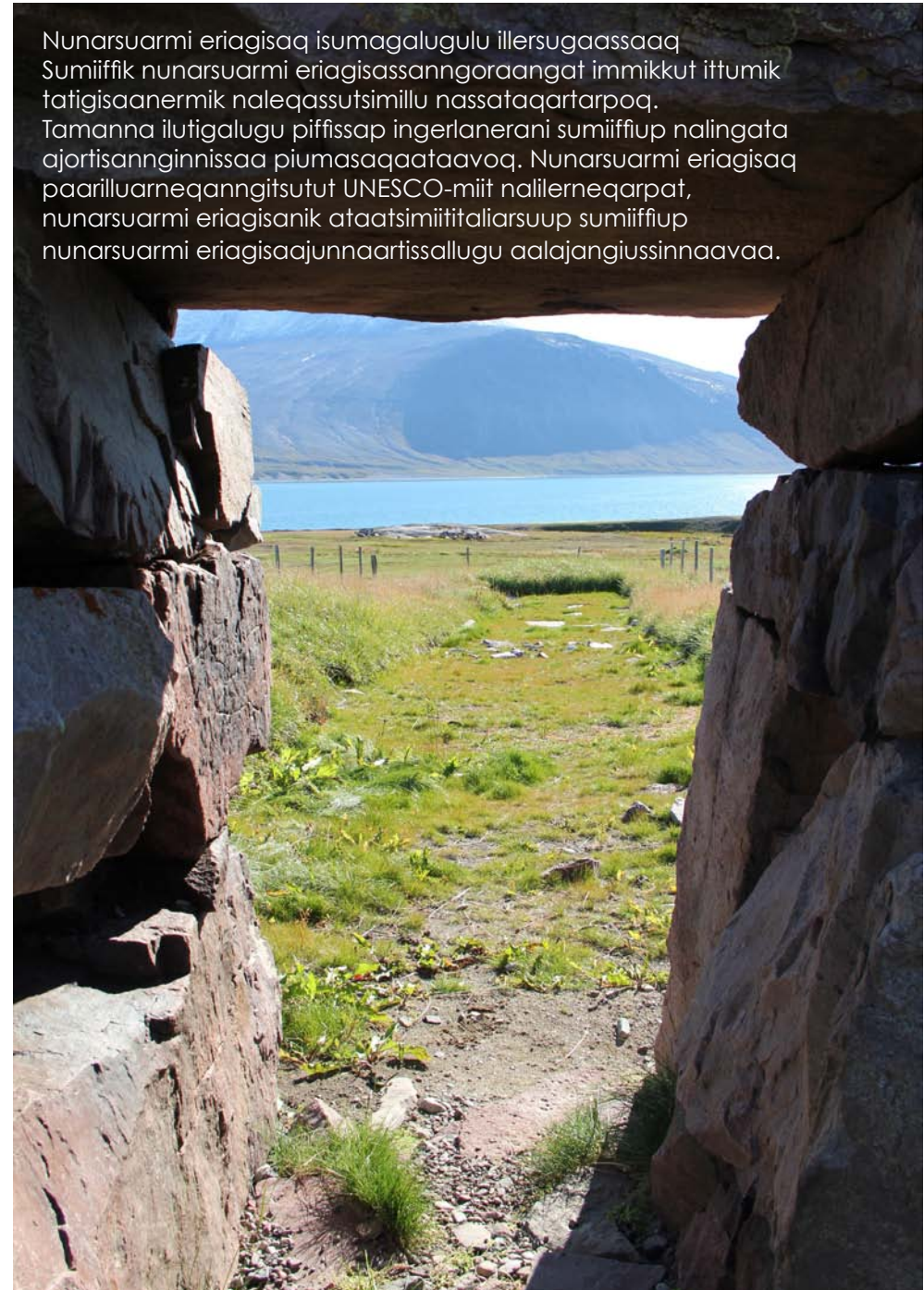
(Illutoqqanik suliaqarnermi immikkut ilisimasalik)

Birger Kristoffersen

Teknikkeqarnermut Avatangiisinullu

Ingerlatsivik

(Kommunip pilersaarusionerqarnerani akisussaasoq)

Nunarsuarmi eriagisaq isumagalugulu illersugaassaaq Sumiiffik nunarsuarmi eriagisassanngoraangat immikkut ittumik fatigisaanermik naleqassutsimillu nassataqartarpoq. Tamanna ilutigalugu piffissap ingerlanerani sumiiffiup nalingata ajortisanninnissaa piumasaqaataavoq. Nunarsuarmi eriagisaq paarilluarneqanngitsutut UNESCO-miit nalilerneqarpat, nunarsuarmi eriagisanik ataatsimiiftaliarsuup sumiiffiup nunarsuarmi eriagisaajunnaartissallugu aalajangiussinnaavaa.

Anguniagassatut pilersaarussiaq

Oktoberi 2013:

Innuttaasunut paasititsiniaanerit Igalikumi, Qassiarsumm Qeqertaasamilu suliap qanoq ingerlanissaa pillugu

Januari-majilu 2014:

Eqqissimatitassanngortitsinissamut, Kommunip pilersaarusiornissaanut allanillu illersugassanik tusarniaanissaanut piareersarnej, tassungalu atatillugu innuttaasunut paasititsiniaanerit Igalikumi, Qassiarsummi Qeqertaasamilu.

Augusti – decemberi 2014:

UNESCO-mut ilanngunnissamut piareersaat avataaneersumit suliarineqarnera.
Naalackersuisoarfimmiit, Nunatta Katersugaasivianiit Kommune Kujallermiillu aqutsinissamut pilersaarutip suliarineqarnera

Januari – juni 2015:

UNESCO-mut ilanngunnissamut piareersaat inaarsarnera

31. Juli 2015:

UNESCO-mut ilanngunnissamut piareersaat Naalagaaffeqatigiinnermi nunarsuarmi eriagisassanik qinnuteqaatinik akisussaasunut (Kulturstyrelsi) tunniunneqarfissaata ullua

30. Septemperi 2015:

UNESCO-mut ilanngunnissamut piareersaat UNESCO'p allaffeqarfianut siullermeerlugu tunniussineq

31. Januari 2016:

UNESCO-mut ilanngunnissamut piareersaat tunniunneqarnera

Aasaq 2016:

UNESCO-miit suliamik ilanngussamik paasisimasaqarluartunik misissornera

Aasaq 2017:

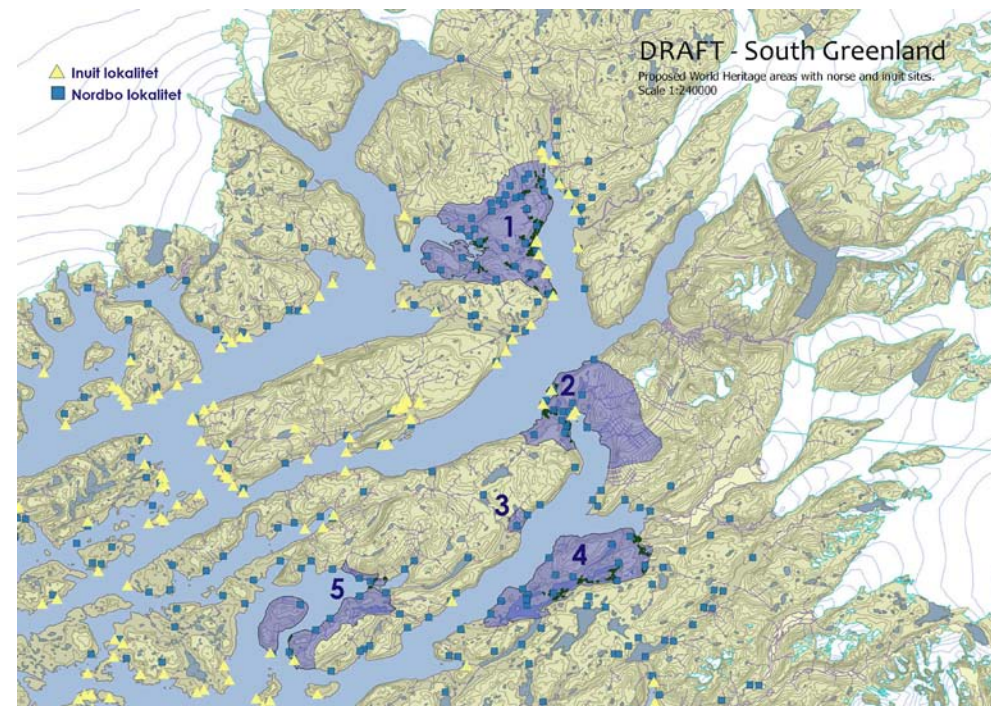
UNESCO-p nunarsuarmi eriagisassatut toqqartuiffianut ilanngunneq

Sumiiffiit killingi:

UNESCO-p nunarsuarmi eriagisassatut toqqarneqartut kujataani sumiiffiit tallimaasut siunnersuutigineqartut Tunnulliarfimmiit Igaliku kangerlua tikillugu inissimapput.

Sumiiffiit tallimat:

1. Qassiarasuk
2. Igaliku
3. Sissarluttoq
4. Tasikuluulik
5. Qaqortukloq-Upernaviarsuk

Nunarsuarmi eriagisassatut siunnersuutigineqartut sumiiffiit tallimaasut

Tunuliaqut

Kujataa piffissani avissaangasuni marlunni, oqaluttuarisaanikkulli ataqatigiissuni, nunalerinermik ingerlatsiviusimavoq. Siullupput inuit Nunani avannarlerneersunik tunuliaqutaqartut ukiunik 4 – 500-nik sivisussuseqartumik ukiut akulliit naajartorneranni, pinngortitami kulturikkullu allanngornikkut pisunik assigiinngitsunik pissuteqartumik naleqqussarnissamut sapilernissartik tikillugu naasorissaasutut ingerlatsisimapput.

Kingusinnerusukkut inuit kulturip puisinniarnissamut sungiussilluinnarsimasup erneri paniilu – ilaatigut qallunaat norskillu nunasiortornerannit sunnigaallutik – piniartuunermiit allaalluinnartumut, naasorissaasuunermut, nuupput. Piffissani taakkunani marlunni nunalerineq uumasunik tamugartortunik aasaanerani

4 Igalikumi biskopeqartuisimasumi takussutissat

qaqqani ivigartortitsinermik inoqarfillu eqqannguini narsaatini ivikkanik ukiuunerani nerukkaatisanik naatitsinermik tunngaveqartoq ingerlanneqarsimavoq.

Aalajangiinermi tunngaviit: Kriteeria (iii): Europap avannarpasissuani naasorissaasunit pininartunillu kingornussat immik-kooruteqarluinnartut itsarnisat paarilluakkat takussaapput, taakkulli pisimapput ukioq 900-up naalerneraniit eqqumiilunnartumillu 1400-p qiteqqunnerata nalaanni tammaqqillutik.

Kriteeria (iv): Kujataani Europamiut nunasinerat nassataasa ilagaat inuit kulturikkut naapeqatigiinnerat kangianiit aammalu kitaaniit aggersuullutik taanarpiarlu taaneqarsinnaavoq inuunermi pisoq pingaaruteqarluinnartuq inuup silarsuarmi siaruarsimanerata takussutissaa Afrika qimakkatiguli.

Kriteeria (v): Kujataani nunap piorsarsimassusia nunaateqarfissat pingaaruteqarluinnarpoq ukiut akulliinni ulluttinnilu. Nunaq imaanangitsumik assersuuteqarpoq inuk pinngortitarlu suleqatigiilluuneranur.

Suliap killifia

Qinnuteqaatip suliarineqarne-
ra sivisusimavoq, piimasarisat unammillernartullu allat nutaat atuutilersimapput, nakkutilliisuutit amerlanerit aamma nutaanik taarserarsimallutik. Nunarsuarmi eriagisasstut toqqar-
neqartut kiliffisa nalunaarsorneri ajornakusoorsimapput tassa-
niiporlu suliap ingerlanerata imarisassai imaannaangitsuusut aqquasaagassat soorlu kinguaariit piunasaqaataat, kulturikkut atukat silarsumilu piunasaqaatit. Taamaakkaluartoq ilanngunnis-
samut piareersaat kusanartumik torersumillu suliaavoq immikkullu paasisimasaaqarluartunik Unesco-p
allaffeqarfiani sulisunut tunniussi-
neqassaaq Februarip 5-ani 2016. Saniatiguttaa q suliap allat inger-

laarput suliarineqarlutillu, soorlu inatsisinut ilassutissat, aqutsinis-
samut pilersaarutit, nunap as-
singini pilersitsineq, eqqissima-
titannngortitsinerit, illuni piginnit
nalunaarsorneri, asserfallattaalii-
nissamut ammalu piffiit paarilluar-
neqarnissaanut pilersarusiorneq,
innuttaasunut ataatsimiititsinerit,
paasisuttissiisarfissat immikkoor-
tortaqaarfissat inissisimaffissat
siunissamilu paasisuttissiisarnissaa
qanoq ingerlanneqarnissaa aam-
ma ineriartortinneqarnissaa. Nakkutilliisuutit amerlisimapput
maannakkulu aalajangeeqata-
asinnaassut sisamaallutik neriul-
luarnarporlu nakkutilliisuutitamik
ataatsimik ilaqqissinnaajumaartut
inuussutissarsiortuusumik Kommu-
ne Kujallermi najugaqartumi.

Qassiarsummi Erik Aappalaartup oqaluffia sanaqqitaq

Nunarsuarmiut kingornussaqaarfigerumaagaanni ullumikkut ingerlatsineq

Nunarsuarmiut kingornussaqaarfissaattut siunnersuutigineqartumiipput nuna tamakkerlugu savaateqarfiit 55-iusut ilaat 43-t.

Savaateqarfiit tamakkua amerlannersaat ullumikkut aningaasarsiornikkut ingerlatsivupput naammattumik angissuseqartut. Savaateqarfiit ataasiakkaat ukiukkut nerukkaatissanik imminnut pilersortuupput.

Nunalerinikkut ineriartortuarneq minnerunngitsumik savaatillit pimoorullugu peqataanerisigut ingerlanneqarpoq.

Nunap nammineq savaaqqat neqaannik pisariaqartitsinera masakkut tunisassiornermit tamakkiisumik matuneqarngajalerpoq.

Ullumikkulli kalaallit savaaraasa neqaata akia silarsuarmi akinut unammillersinnaangimmat inuussutissarsiummit namminermit savaateqarnerup ingerlatsinikkut allanik, ungasinnerusoq isigalugu inuussutissarsiummik allanngorartitsinermik kinguneqarsinnaasumik tapertaqarnissaa soqutigineqaleriartuinnarpoq.

Ilaatigut savaateqarfiit ilaanni annertunngikkaluartumik nersusuaateqarneq eqqunneqaaqqissimalerpoq.

Saniatigullu savaateqarnikkut

tunisassiat suliareqqitat siunnerfigineqarput (savat meqqunik filtiliat qiviulialluunnit imaluunniit nerissasat) tassani annerusumik savaatillit nuliaat isumalluutigineqarlutik. Savaateqarfiit ataasiakkaat anertujaamik naatsiihanik, nunap ilaani niuertarfinut amerlasuunut tunineqartartunik, naatitsisartutut ingerlalersimapput.

Piffissaq ungasinnerulaartoq isigalugu naatitsivinni drivhuseni naatitanik tunisassiorneq siunissaqarluarsorinarpoq, tassanili piunasaassalluni erngup amigaataanngeqisup nukinganik atuisunik nukissiorfeeqortoqarnissaa. Aammalumi takornariqarneq siunissami nunarsuarmiut savaatillit aningaasarsiorerannut malunnartumik ilapittuutaalerumaartoq neriuutigineqarpoq.

Sumiiffik 1

Qassiarsuk - nunasiortorerup nalaani politikikkut qitiusoq

Avannaamioqatigiit Kalaallit Nunaanni nunasseqqaarnerannik oqaluttuat massakkut savaateqarfiusumi Qassiarsuusumi qallunaatsiat illukuinut tunngatinneqarput. Tamanna paasineqarpoq tassaasoq Brattahlid, nunassarsinermi siuttuusup, Erik Aappalaartup, nunassiffigaa. Itsarnisarsiortut assaanerisa takutippaat taanna qallunaatsiaqarnera tamakkerlugu inoqarfiusimasoq, taamaatumillu Qallunaatsiaqarfiup kangilliup atuunnerani piffissap ilaani politikikkut qitiusimassalluni. Ukioq 1924 savaateqarfimmi sanasusimasoq Otto Frederiksen (1890-1957) kalaallinit siullersaalluni tamakkiisumik savaateqarnermik ingerlatsinermut nuuppoq. Savanik arnavissanik 140-nik angutikuluunillu 3-nik Qaqortumi savaateqarfimmit

atukkaminik nassarluni ilaquttani ilagalugit Qassiarsummut, imaappoq qallunaatsiat siuttuata Erik Aappalaartup nunassiffigisimasaanut, nunassippoq. Nunassinneq iluatsilluarpoq erniinnarlu nunassunit allanit nussorfigineqalerluni. Ukiut 11 qaangiutiinnartut Qassiarsummi eqqaanilu savaatillit namminersortut 15-it najugaqalereersimapput, tamarmik Qaqortumi savaateqarfimmi ilinniarnermikkut naammassinnissimasut. Qassiarsuup tunngaviliisui Elisabeth aamma Otto Frederiksen, soorlu Tuper-na Anders Olsenilu taama pisimasut, kalaallit ilaquta-reerujussuit nalerinermik ingerlatsisut aallartiffigaat. Qassiarsuk ullumikkut nunaqarfiuvoq nunalerinermik uummaarissumik eqiingasumillu ingerlatsiviusoq 150 miss. inoqartoq.

Qassiarsuk - assimi takuneqarsinnaapput Otto Frederiksenip illua qaqortoq savaasivitoqqallu marluk

Sumiiffik 2

Ukiuni nutaanerusuni kalaallit naasorissaanikkut kulturiat

Anders Olsen (1718-1786) naasorissaasutut nulii Tuperna (1726-1789 miss.) ilagalugu 1782-imi Igalikumi nunassippoq. Tamannalu kalaallit kinguaariaat naasorissaasutut ileqquliutaminnik ingerlatsisut ullumimut attassisut aallaqqaatigaat. Nunassittut Igalikup ujaraanik aappalaartunik ukiuni akullerni biskorpeqarfusimassumeersunik illuliorput taamalu nersutaateqarneq savaateqarnerlu eqquteqqillugit. Nunaqarfik namminerisarluinnarminik inerikkiartorpoq ilaatigut ullumimut suli attanneqartumik. Tamanna illuni pisoqaanerusuni ilisarnarluartunik Igalikup ujaraanik aappalaartunik sanaasutigut suli Igalikumut nam-

minermut ilisarnaataalluurtutigut takuneqarsinnaavoq. Nunaqarfiup allatuulaartumik kulturikkut ilisarnaataanut ilaavoq kalaallit akornanni nalinginnaangitsumik igalikormiut annertuumik nipilersornikkut kultureqarmata.

Igaliku nunaqarfiuvoq nunalerinikkut suli eqeersimaartoq naak ukiuni qulikkiutaani kingullerni annertuumik inunnit qimagarneqalersimagaluarluni, tassami ukkumikkut inuit 30 missaannaat tassani najugaqarput. Illut pisoqaanerit ilaat piginnittorisimasaasa kinguaavinit eqqarliinillu najorneqarput sulinngiffeqarnerup nalaani aallaartarfiullutik.

6

Igalikup ujaraa aappalaartoq ilisarnaataalluortoq

Tapera illumi saavani issiasoq

Ukiuni 1950-ikkunni 60-ikkunnilu ineriartorneq

Ullumikkut savaateqarfusut naggorissarneqarsinnaasuni, qanga qallunaatsiattaq iluaqutigisimasaanni, siammartersimapput. Taamaattumik ullumikkut savaateqarfiit nutaliaasut tamarluinnangajammik qanittuini qallunaatsiat illukoqartarpoq. Savaateqarnerup nutaanerusup aallarteqqinnerani illuliornermi ujaqqat siulerisimasat illukuiniittut atorineqartarsimapput, periaaserli tamanna inuusutissarsiutip 1950-ikkunni annertusiartulerneratigut atorineeruppoq. 1950-ikkunni 1960-ikkullu aallaqqaataanni savaateqarneq isumalluarfiuvoq, nunaqarfiit Qassarsuk Igalikulu ineriartornermut qitiullutik aallaaviusutut inissisimallutik. Savaateqarfiit nutaarpasuit aallarternarnerupput, allaat 1960-ikkut qiteqqunneranni Kujataani tamarmi savaateqarfiit 210-nngorsimallutik. Tamakkuali amerlanersaat ilaqutariit savaateqarnerinnavimmik inuuniuteqarnissaannut mikivalaarput, taamaattumillu ukiunilu tulluuttuni savaateqarfiit malunnaatilimmik ikileriarput. Ilaatigut Vatnahverfimi savaatit, massakkut silarsuarmiut qingornusaqarfissaattut siunnersuutigineqartup kujasinnerusortaniittumi, ukiuni taakkunani amerlineqarput. Savaatilik Andreas Egede Igalikumeersoq tamaani siullersaavoq

1934-mi Igaliku Kujallermut, Vatnahverfip avannarpassinnersortaniittumut qallunaatsiat illukorpasuisa oqaluffikortallit, allagatoqqat malillugit Undir Hófdamik taagorsimasaata, saninnguannut nunassikkami. 1965-imi ilaqutariit arfinillit tassani savaateqarnermik ingerlatsipput inuit 38-ullutik. Savaateqarfiitaaq arlallit Vatnahverfip kippasinnerusortaanut, Aniaap sineriaani aallarternarput, tamatumalu timaatungaa naggorissoq ataatsimut igigartortitsivittut atorineqarpoq. Aatsaat kingusinnerusukkut – 1980-ikkunniit – Vatnahverfip timaatungaaata ilaa savaateqarfiliorfineqalerpoq.

11

Misileraavik Upernaviarsuk

Savaateqarfik Qaqortumi 1915 aallartinneqartoq 1955-imi taamaatinneqarpoq Upernaviar-summilu, Qaqortup kangiani 10 km ungasissusilmiittumi, annertusisamik nutartikkamillu nunalernermut ingerlatsiviusumik taarserneqarluni. Taanna nunarsuarmit kingornussassaattut siunnersuutigineqartup iluaniippoq, soorlulu savaateqarfittut allatut taassuma iluaniittutut qallunaatsiat illukortaarluni. Tassunga ilaatinneqarput agronomit aammalu orpipassualerineramik ilinniarsimasoq ataaseq, 1950-ikkullu ingerlanerannili naatitsineramik misileraanerit savaatilinnut ataasiakkaanut inissinneqarsimallutik.

Misileraavik Upernaviarsuk ullu-

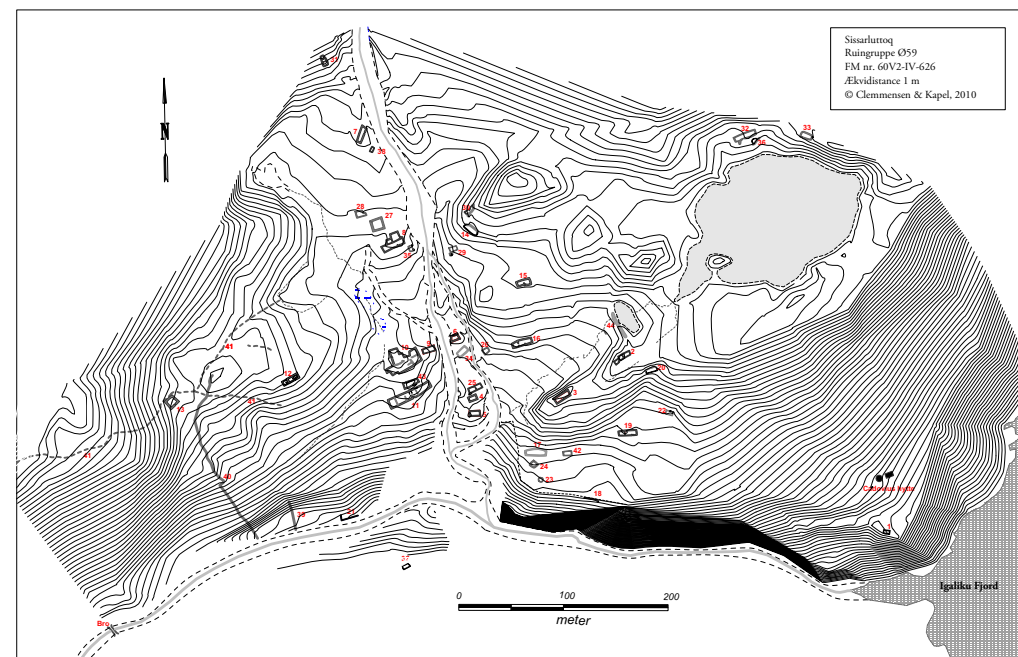
mikkut sulliviuvoq Namminersornerullutik Oqartussat ataanniittoq, Misileraaviup suliassaraa savaateqarnerup iluani misileraanermik ingerlatsinissaq, naatitanik misileraaneq, naatsiivinnik naatitsivinillu ingerlatsineq orpilersuinerlu. Tassani misileraanerit saniatigut savaateqarfinni naatitsinikkut misileraaneq ingerlanneqartuarpoq. Misileraavimmuut ilaatinneqarpoq savaatilinggorniat ilinniartarfia uki-umut savaatilinggorumaartunik arfinillit angullugit ilinniartoqartarpoq. Ilinniartarpoq ukiunik pingasunik sivilissusilik teorimik ilinniartit-aneruvoq savaateqarfimmilu ilinniartarluni sulineq Kalaallit Nunaanni, Islandimi Norgemiluunniit ingerlanneqartarpoq.

Sumiiffik 3 Sissarluttoq

Qallunaasiat nalaanni Sissarluttoq kujataanni itsarsuarnitsanik nunamiittuni annersaraat. Tassani eqqarsaatigineqarput itsarnisat, imip aqqutai sapsuiallu. Nunaminertap immikkooruteqarlunnassusia tassaavoq ukiut ingerlanerini nunasiffigineqar-simanngimmat itsarsuarnitsallu taammaattumik innarlerneqar-simanatik qangatut isikkoqarlutik. Qallunaatsiaqarfusimasoq takujuminarpoq naasorissaasul-lu najugaqarfigisimasaat takus-saapput kusanarlunnarlutik. Ineqarfusimasoq ullumikkumut

sanilliullugu oqaluttuassartaqar-luarpoq siunissamilu taanna atorluarneqarsinnaavoq ineqarfusimasullu annertussusaa qiviaraanni qallunaatsiaqarfinni kujataanniituni anginersarisi-magunarpaat. Taammaatumik isumaqarnarpoq biskoppeqarfik Gardar-mut ataqaatigiissute-qarsimasuussoq. Ineqarfup talittarfigisimasaq taliffigissallugu ilungersunartuusimavoq taammaattumillu nunakkut hiisterlutik ineqarfiliar-tasimanissaat ilimanaateqarluni.

Sumiiffik 4 Tasikuluulik

Vatnahverfi – isumaa imaapoq: Tatsit tulleriiaat akornanni nunaqarfilik – ukiuni akullerni qallunaatsiaqarfanni inoqarnepaasimasoq. Nunap isorartuunera pissutigalugu timaani illoqangaatsiarsimavoq, qallunaatsiaqarfillu allat amerlanerit kangerlunni inis-sisimanerusarlutik. Adllaqqaamulli 1930-unni kalaallit savaatillit qal-lunaatsiaqarfikut killinganiinerusut nunasifiginerusarpaat, siullermik kujasissumiittoq Qallimiut kingusinerusukkullu Sdr. Igaliku, Eqaluit, Qanisartuut allallu sumiiffiit avannarpasinnerusut. Nuna assingi nutaat atorlugit savaatillillu sumiif-finni ilisimasaat tunngavigalugit ullumikkut nunap timaa ineqarfiu-simasoq annertuumik ilisimasaqarfigilersimavarput. – qallunaat-siaqarfiusimasut annersaraat. 1934-mi Andreas Egede Igaliku kujallermut nunassissimasoq, eqqaassanngikkaanni, Henning

aamma Cecilie Lund savaatilinni Vatnahverfimut nuuttut siullersaraat qallunaatsiaqarsimaneraniit, taamani 1946-mi meeqqatik pingasut ilagalugit, 280-inillu savaateqarlutik Qanisartuunut nuukamik. Aappariit nunasseqqaartut allat assigalugit, nunagissaaneq aallarniutigeqqaarpaat, taamanilu savaatilinnut inuuttutunut ilaqutariinnut arlaqaaqaisunut, aamma nunaateqarnermik aallarniiniartunut, inuunerusimavoq assut suleruluffusimasoq. Illu nuna-mi naggorilluinnartumi manippallaanngitsumili, naalluarsimasunik narsaartaqartumi, taseqarlunilu kuulimmi, inissisimavoq. Ukiuni akullerni aamma qallunaatsiaanit tamanna kajungerineqarsimavoq, tamatumunngalu takussutissaap-put qallunaatsiaqarfiusimasut amerlaqisut, tamaani siumorneqarsinnaasut, amiakkui.

Henning aamma Cecilie Lundikkut illuat

Sumiiffik 5 Oqaluffik ujaqqanik qammagaq

Oqaluffik ukiup 1300-ip missaani sanaasimasorineqarpoq, oqartari-aqarporlu ilagiit romalerisut anersaakkut pissaaneqarfiata qanoq pissaaneqarsimatiginera tassuuna takutinneqartoq. Peqatigitillugulu qallunaatsiat silarsuaata kippasinnerpaaffiani nukittussut-simut tamanna takussutissaavoq, oqaluttuarporlusooq norskit/ islandimiut silarsuaannut aallavigisamut silarsuarmullu kristumi-oqarfimmu atattuinnarumanerup qanoq sakkortutigisimaneranik. Islandimiut allagaataat oqaluttu-arput islandimiut Sigrid Bjørnsdottir

aamma Thorstein Olafsson Qaqortukuluup oqaluffiani 16. septem-ber 1408 katissimasut, aammalu katernaat taakkua ukioq 1410 Islandimut utersimasut. Tusagarlu taanna tassaavoq qallunaatsianit ukiuni akullerni Kalaallit Nunaan- niittunit tusagaq ilisimaneqartoq kingulleq. Qaqortukuluup oqaluffikuanniit 1 km miss. kangisinnerusumi massak- kut savaateqarfeqarpoq nutaaliaasumik 1950-ikkunni tunn- gavilerneqartumik. Taamanikku- miit illukorqarfik eqqissisimatinne- qalerpoq.

Qaqortukuloq